

IN MEMORIAM

Dr. Halim Mulaibrahimović mislilac političke filozofije

Ako saznavati znači transcendirati postojeće, tada su pred ljudima granice koje valja prekoračiti da bi se dosegao novum kojim podmiruju svoju radoznalost. Stoga je radoznalima sudjeno da vlastiti život pretvaraju u istraživanje koje, zapravo, predstavlja prevazilaženje datoga, savladavanje granica svijeta. Njihova priroda nagovještuje energiju koja ih čini ljudima nemira, istraživačima nepoznatog u svijetu, bez čije bi smionosti teško bilo zamisliti prevladavanje granica koje su osudile mnoge na ponavljanje već poznatog, a njihov duhovni razvoj na kretanje ukруг. Štoviše, svojim radom radoznalci uznemiruju svoje sredine pretvarajući ih u izvorišta glasina o sebi kao onima koji nešto traže i objavljuju. Oni tako nehotice postaju glasnici ali i pronalazači inovacija koje se primaju s više-manje radoznalosti; u našoj sredini najčešće - tek kada su njihovi rezultati u mogućnosti da zasjene nečiji rad. "Ugroženi" dižu glas omalovažavanja ili zlorade kritike, ne pitajući se kako bi čovječanstvo bez radoznalih doseglo spoznaje koje pretpostavljaju neumorna istraživanja i stanoviti dar.

Ali povijest zna ponekad zatalasati i takve sredine pokrenuvši ih u korijenu kada se u njima dogadja nešto što nalikuje proljeću mladalačke radoznalosti, kako se dogodilo našoj sredini sa završetkom Drugog svjetskog rata. Te promjene nazvane su revolucijom koja je kod jednih izazvala oduševljenje, a kod drugih strah i podozrenje. Prvima je izgledalo mogućim upravo ono što se drugima činilo nemoguće, čega su se ovi pribojavali. Samo mladost je to prihvatila s oduševljenjem ne prepoznajući u njemu nametanje onih koji su se predstavljali slavnim ratnicima i

zaslužnicima za nadolazeću budućnost. Iza stravičnih ožiljaka što ih je rat ostavio na psihu ljudi, to je hrabrilo i unekoliko smirivalo izmučeni svijet, a nagradjivalo ratnike već time što su se našli poslije ratne kataklizme na strani pobjednika bez upita kako su ratovali i koliko su doprinijeli konačnoj pobjedi. Bila je to ujedno i prilika da ratnici verbalno nadoknade sve što stvarno nisu učinili pa je na toj osnovi počela izgradnja zamišljene budućnosti i raslo vjerovanje u nju. Pošto se nije znalo što sve treba uraditi da bi sanjana budućnost bila moguća, svi su njenu izgradnju zamišljali shodno svom životnom iskustvu.

Mladost je u tome prednjačila pa je mogla povući za sobom i one koji su sve to s nevjericom primali. Isticano je da počinje izgradnja novog društva zasnovanog na “bratstvu i jedinstvu” koje treba da odbaci “trulu prošlost” i krene u novu budućnost. Upravo je počela da se takva zajednica ostvaruje radnim akcijama i novim školama. Ono što je mladost tjeralo u “nove radne pobjede” i nove spoznaje, bila je vjera u mogućnost izgradnje takve zajednice bez pomisli da bi ona mogla završiti u genocidnom ratu čak i za života onih koji su počeli da je grade. Tim više što su u temelje nove države ugrađivani nacionalizmi koji su se u tek završenom ratu iskazali klanjem nevinih ljudi, paljenjem njihovih domova i koji će, nakon nekoliko decenija mirne izgradnje, razoriti kako ono stvoreno pod parolom “bratstva” tako i druge materijalne i duhovne tekovine određenih naroda.

Generaciji te mladosti pripadao je i prof. dr. Halim Mulaibrahimović, i to onima u njoj koji su svojim neumornim radom i strpljivošću pomicali međaše prošlosti u pravcu sretnije budućnosti ljudi. Najprije i najviše sticanjem znanja i širenjem kulture svoga vremena, ali i rezultatima svog kreativnog rada koji su služili generacijama u edukaciji i širenju znanja.

Mulaibrahimović (Ahmeda) Halim rođen je 1. maja 1936. godine u Gračanici. Osnovno obrazovanje završio je 1952. godine u rodnom mjestu, a učiteljsko u Tuzli 1956. godine. Iste godine upisao se na Filozofiju (pod “b” fizika) Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, na kojem je diplomirao 1961. godine. Po okončanju studija radio je kao suradnik na Radničkom univerzitetu u Sarajevu, nešto kasnije u Republičkom zavodu za produktivnost rada, a 1963. godine izabran je za asistenta na predmetu Osnovi nauke o društvu u Centru za Osnove nauke o društvu Univerziteta u Sarajevu.

Nakon što je odbranio magistarsku tezu pod naslovom “Anarhizam i marksizam”, kod mentora prof. dr. Mihaila Djurića, na Pravnom fakultetu u Beogradu 1972. godine, čime je stekao stepen magistra socioloških

nauka, Mulaibrahimović je 1974. godine također odbranio doktorsku disertaciju pod naslovom "Ideja čovjeka i društva u djelu Williama Godwina" na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, čime je stekao stepen doktora filozofsko-socioloških nauka. To je vrijeme njegove intelektualne zrelosti u kojem vrši sublimaciju filozofsko-socioloških pogleda i kada se okreće socijalnoj filozofiji i politici. Biran je u zvanje asistenta na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu 1965., u zvanje predavača 1968, a 1975. godine u zvanje docenta na predmetu "Politička sociologija" na istom fakultetu, zatim u zvanje vanrednog profesora 1980., te 1987. godine u zvanje redovnog profesora na istom predmetu na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu.

Pored intenzivne aktivnosti na sticanju akademskih kvalifikacija, uz obimni nastavnički rad na Fakultetu političkih nauka i drugim fakultetima Univerziteta u Sarajevu, te mnogobrojnim gostovanjima na Univerzitetima u Bosni i Hercegovini, dr. Halim Mulaibrahimović objavio je preko 50 naučnih radova: članaka, studija, osvrti i prikaza, te dvije samostalne i tri knjige kao koautor, uključujući i više naučno-istraživačkih projekata empirijskog i teorijskog istraživačkog karaktera. Tome treba dodati istraživačke projekte iz oblasti industrijskih odnosa, objavljene u dvjema publikacijama, projekte u kojima je sticao istraživačko iskustvo i provjeravao metode sociologije kao empirijske znanosti, a što je snažilo njegove spoznaje društva i bogatilo njegove uvide u prirodu i karakter društva kao povijesnog fenomena.

Tom periodu pripada glavni dio njegova naučnog rada kojeg čine njegova teorijska i teorijsko-povijesna istraživanja razvoja društvene znanosti: u prvom redu teorije o društvu i čovjeku što ulaze u sadržaj filozofije društva i politike. Objavljuje tiho i radi nenametljivo kao profesor univerziteta i istraživač u vremenu. Treba posebno istaći njegove studije i članke u kojima se tematizira razvoj evropske anarhističke misli, ne samo na relaciji marksizam i anarhizam, što je predmet njegove publicirane magistarske radnje, te poglede W. Godwina na društvo i čovjeka, što je predmet njegove objavljene doktorske teze, nego i niz članaka publiciranih u časopisima: "Pregled", "Naše teme", "Socijalizam", "Gledišta", "Ideje", "Politički spektar" i dr., u kojima je prezentirao rezultate svojih istraživanja, uključujući evropski i ruski anarhizam kao i druge probleme društvenih znanosti u vezi sa fundamentalnim stavovima razvoja liberalne misli i njenih kasnijih izvođenja. Dr. H. Mulaibrahimović je također pisao i publicirao zapažene prikaze i osvrti na knjige i pojave

naše i evropske filozofijske i političke misli, što sve u svemu svjedoči o njegovu konstantnom interesu koliko i njegovu praćenju naše i svjetske relevantne literature. Svojim istraživanjima nije težio da postigne spoljašnji efekat koliko da podmiri neku unutrašnju potrebu i postigne intelektualnu punoću. Nisu ga zanimali spoljašnji efekti koliko pravi dometi svoje misli, kao da je u stanovitoj povučeniosti želio postići mirnoću potrebnu za promišljanje onoga što se neodoljivo nametalo, za uspostavljanje vlastitog odnosa prema pojavama da bi odolio njihovom vanjskom pritisku. Inače, sve svoje poslove obavljao je nekom njemu svojstvenom ozbiljnošću i suzdržljivošću.

Po svom značaju, ipak, izdvaja se iz njegove publicirane produkcije njegova obimna studija posvećena političkoj filozofiji Williama Godwina, objavljena 1985. godine pod naslovom "Ideja čovjeka i društva u djelu Williama Godwina" (V. Masleša). Djelo je pisano uvjerljivošću akribijskog istraživača koji zna kako pristupiti problematici da bi pokazala pod analitičkim izazovima svoju skrivenost, čime se objašnjava njegova suverenost u interpretiranju i kritičkom promišljanju jedne od najsloženijih i najutjecajnijih misli evropskog liberalizma. Samo uz te i takve pretpostavke bilo je moguće izvesti Godwinovu misao iz geneze evropskog građanskog društva, kako u njegovim teorijskim tako i u njegovim društveno-političkim aspektima. U prvi plan te analize izbija sloboda kao temeljno načelo antifeudalnog oblikovanja građanskog društva, a to implicira načelo slobode individuuma, njegovo pravo da slobodno proizvodi i razmjenjuje svoje proizvode sa sebi sličnim proizvođačima. To temeljno načelo dr. Mulaibrahimović otkriva u fundamentalnim evropskim filozofijama novog doba: u Descartesovoj filozofiji u formi subjektivizma i racionalizma, u Lockovoj i Humeovoj filozofiji kao načelo subjektivističkog empirizma i dr. Iz takvih filozofijskih pretpostavki proizašlo je i načelo političke filozofije W. Godwina i to kao načelo slobode čovjeka i društva. Ali ako se to načelo dosljedno provodi, ono pruža anarhističku koncepciju prema kojoj slobodu pojedinac može osigurati isključivo primjenom nadmoći svog prava nad pravom države kao organizirane društvene sile. Društvo slobode je samo ono koje bitno ograničava moć i utjecaj države, čime se principijelno negira uloga slobode. Tako se dokazuje da su kako individualistički tako i kolektivistički anarhizam konsekventne izvedenice temeljne ideje evropskog liberalizma. Njegova studija o Godwinovim pogledima uvodi nas u čitav splet koncepcija i orijentacija društvene i političke misli.

Uz to što je jasno dokazao svojim analizama društvenih i filozofskih korijena Godwinova anarhizma, dr. Mulaibrahimović je slijedio primarne koncepcije engleske filozofije od Bacona do Godwina, uključujući i emocionalizam Humea, Pettya i Benthama. To načelo slobode autor studije o Godwinu konfrontirao je sa načelom slobode u Hegelovoj filozofiji, te sa isticanjima slobode kod M. Hessa, ali i kod kasnijih komunističkih anarhista, uključujući Bakunjina i Kropotkina početkom ovog stoljeća. Studija o Godwinovim pogledima na društvo i čovjeka svjedoči svojim izvođenjem o nesumnjivom poznavanju svog autora kako evropske liberalne misli tako i anarhizma kao njena proizvoda, što ga svrstava među rijetke poznavaoce evropske političke filozofije s obzirom na njena najznačajnija djela i izvorišta. S druge strane moguće je iz horizonta te studije pratiti promjene spoznaje o izvorima anarhizma unutar aktualizacije anarhističkog koncepta, u formi različitih teorija i ideja liberalizma i anarhizma koje spontano nastaju i kod nas i koje imaju svoj korijen u protivrječnostima društva, ponajprije u otporu prema prevelikoj vlasti države, odnosno prema etatizaciji društva. Utoliko, makar i škrto naznačeno, djelo prof. dr. Halima Mulaibrahimovića svjedoči o njegovom značajnom doprinosu razvoju filozofije društva i filozofije politike u nas. Iz tog ugla može se ocjenjivati i uloga njegove ličnosti u našoj duhovnosti koliko i naš udes da u nevoljama i krizama iznalazimo puteve ka ljudskom svijetu, što se da ilustrirati životom samog autora.

Tek što je ozbiljno zakoračio u svijet, dr. H. Mulaibrahimović dospio je u ždrijelo Drugog svjetskog rata, a otišao je bez povratka nakon genocidnog rata na njegov etnos, što znači da su ga talasi života bacali iz krajnosti u krajnost iako njegovo djelo svjedoči o naklonosti svog tvorca ljudima: da im pomogne, učini neko dobro ili da ih podstakne na zajedničku sreću, ali i govori o jednoj izuzetnoj energiji sa izgrađenom sviješću o uzbuđljivom vremenu, o misliocu čiji se lik i misao ne daju lahko uhvatiti i definirati. On se u svemu držao nekog svog reda i obzira prema drugima pa je njegov životni put obilježen dosljednošću i uzoritom humanošću. Kod njega su transparentni: elemenat pažnje, uvidavnost, spremnost da se uključi u aktivnost dostojnu čovjeka, što se reflektiralo koliko u njegovoj teorijskoj toliko i njegovoj pedagoškoj aktivnosti, u stepenu znanja i zrelosti, tj. u habitusu naučnika, pedagoga i ličnosti javnog života. I tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu ostao je sa svojim narodom i cijelo vrijeme rata radio kao profesor i kao aktivni javni radnik i znanstveni istraživač. U tom periodu objavio je kao koautor jedan srednjoškolski

udžbenik, uradio naučno-istraživački projekt “Političko javno mnijenje u BiH - historija i sadašnjost” u okviru Otvorenog društva Sorosh, publicirao znatan broj prikaza i recenzija djela nastalih u Sarajevu u ratnom periodu, a 1995. godine izabran je za dekana Fakulteta političkih nauka u Sarajevu i tu funkciju uspješno obavio u njenom dvogodišnjem mandatu. Inače, u njegovim radovima ispoljena je širina naučnog interesovanja autora, bogatstvo ideja koje je razvio u njima koliko i znanstvena odgovornost prema publiciranom tekstu.

Međutim, kada je toliko dobrih djela napravio i kada se spremao da započne nova, smrt ga je u saobraćajnoj nesreći (27. oktobra 2000. godine) zaustavila zauvijek, ostale su samo ideje u njegovim djelima kao svjedoci njegova bivstvovanja.

Dr. Rasim Muminović